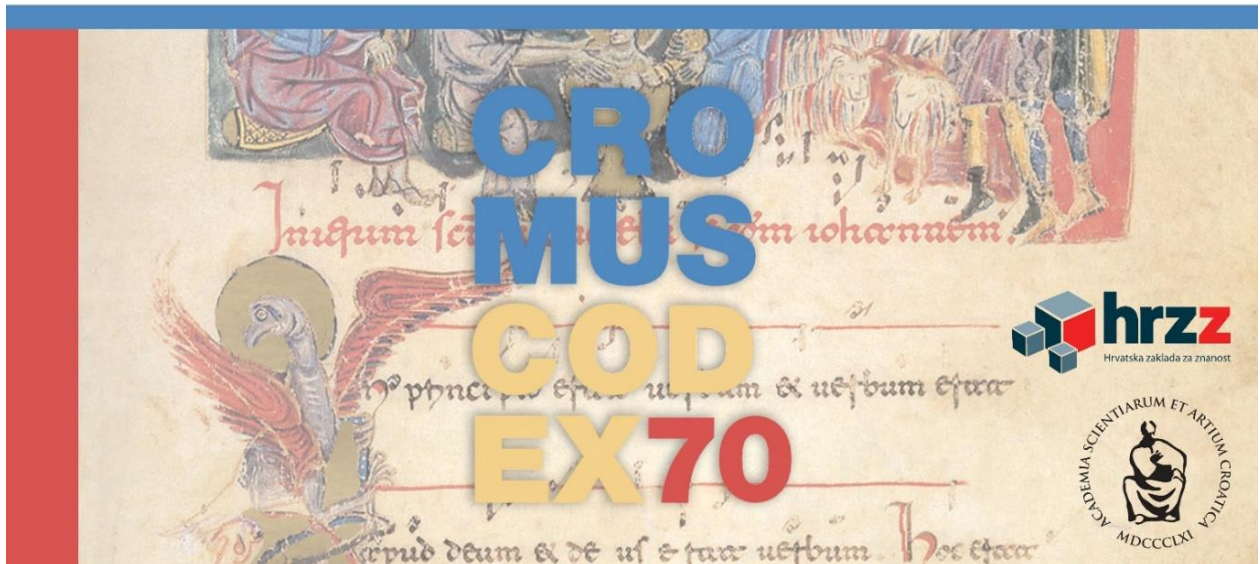

Hana Breko Kustura i Daniela Perković

PROJEKT CROMUSCODEX70 HRZZ-HAZU, IP 6619:

U komparativnom kontekstu svjetske glazbene medievistike

„Europski kontekst i srednjovjekovna glazba u povijesnim hrvatskim zemljama“ bila je tema međunarodnog interdisciplinarnog okruglog stola održanog u četvrtak, 5. ožujka 2020. u multimedijalnoj dvorani knjižnice HAZU-a u sklopu projekta *CROMUSCODEX70*. Ovo je prvi međunarodni skup muzikologa-medievista i njihovih kolega srodnih znanstvenih područja (jezikoslovlja, povijesti umjetnosti, liturgike, digitalne humanistike) koji se održao u Hrvatskoj nakon čuvenog simpozija u Splitu iz 1997. u organizaciji HMD-a pod vodstvom akademika Stanislava Tuksara. Tadašnji je pak skup rezultirao vrijednim zbornikom naslovljenim „Srednjovjekovne glazbene kulture Jadrana“. Upravo su kroz ovu vrijednu ediciju tada nova europska, ali i hrvatska muzikološka istraživanja izvora za glazbu i liturgiju srednjega vijeka (objavljena na stranim jezicima!) naišla na svoju široku citiranost u međunarodnim medievističkim krugovima.

Proslovom se na ovom recentnom zagrebačkom skupu u ime HAZU-a kao domaćina projekta *CROMUSCODEX70* obratila akademkinja Koraljka Kos koja je upozorila na višegodišnju zapostavljenost istraživanja hrvatskih srednjovjekovnih glazbenih i liturgijskih kodeksa. Podsjetila je da je još Albe

Vidaković 1960. upozorio svjetsku javnost na nepravednu zapostavljenost hrvatskih izvora za glazbu srednjega vijeka, reagiravši znanstvenim radom tiskanim u *Studien zur Musikwissenschaft*. Ta je zanemarenost minorizirana snažnim usponom hrvatske muzikologije sedamdesetih godina 20. stoljeća, a prvi relevantni rezultati su predstavljeni na simpoziju u Splitu

„Srednjovjekovne glazbene kulture na istočnoj i zapadnoj obali Jadrana do početka 15. stoljeća“ održanom 1997. Akademkinja Kos je konstatala da su danas hrvatski izvori za glazbu srednjega vijeka (zahvaljujući dugogodišnjem predanom radu hrvatskih muzikologa-medievista) sastavni dio europskih izvora srednjovjekovne glazbe. Također je apostrofirao suvremeni istraživački pristup oslobođen stereotipa, političkih pritisaka, predrasuda i kompleksa (nacionalne) inferiornosti, te da međunarodna umreženost aktualne generacije hrvatskih muzikologa-medievista omogućuje pozicioniranje hrvatskih izvora za glazbu gregorijanskog pjevanja na mapu relevantnih europskih izvora.

Nazočne je nakon uvodnog govora pozdravila voditeljica i glavna organizatorica okruglog stola, prof. dr. Hana Breko Kustura istaknuvši da je riječ o prvom javnom predstavljanju suradnji i rezultata znanstvenog istraživanja projekta „Hrvatski glazbeni i liturgijski kodeksi srednjega vijeka: Interdisciplinarna obrada“ s inozemnim kolegama. Ukazala je na osobitosti ovoga projekta, a to su: međunarodni profil, interdisciplinarnost, objektivnost u pristupu izvorima, te suvremenost u načinu njihove obrade.

Tri cjeline, tri aspekta – od klasičnog znanstvenog istraživanja do sfere „umjetne inteligencije“ u pristupu obradi gregorijanskog pjevanja

Okrugli stol bio je podijeljen u tri tematske cjeline od kojih se prva odnosila na digitalna izdanja srednjovjekovnih jednoglasnih napjeva, te na fenomen *cantus fractusa*, dok su druga i treća cjelina bile posvećene fenomenu beneventanskog pjevanja i notacije, te kontekstualnog prikaza izvora.

Hana Breko Kustura je u suautorstvu s Marijanom Horvat prezentacijom pod nazivom „Oris hrvatske srednjovjekovne glazbe u povijesnim hrvatskim zemljama“ predstavila „nove“ srednjovjekovne latinske rukopise do 11. do

16. stoljeća koji su u najnovijim istraživanjima postali sastavni dio liturgije i glazbe hrvatskih crkvenih lokaliteta; Benedikcional biskupa Engilmara iz 1030. iz Poreča, te najstariji misni kodeks iz Pule iz 1050., koji su ujedno najstariji relikti glazbe patrijarhije Akvileja; dva rukopisa biskupije Zagreb koji se čuvaju u Zagrebu i Ostrogonu, a koji će u budućnosti biti uvršteni u digitalnu bazu izvora *Corpus monodicum*, projekta kojemu je voditelj prof. dr. Andreas Haug i prof. Frank Puppe.

Ovaj je skup osim muzikologa okupio vrhunske znanstvenike iz područja digitalne humanistike i umjetne inteligencije, povijesti umjetnosti, liturgike i interpretacije srednjovjekovne glazbe i to iz: SAD-a, Njemačke, Italije, Švicarske i Hrvatske. Plenarni su predavači bili prof. dr. Thomas Forrest Kelly sa Sveučilišta Harvard, te prof. dr. Andreas Haug sa Sveučilišta u Würzburgu. Važan doprinos dala je i dr. Giulia Gabrielli sa Sveučilišta u Bolzanu čiji je rad o napjevima u stilu *cantus fractusa* iz Italije snažna poveznica zapadne i istočne obale Jadrana u razdoblju od 14. do 18. stoljeća, u formama koju su poglavito njegovali braća franjevci.

Na skupu je premijerno u Hrvatskoj predstavljen projekt *Corpus monodicum* i to u izlaganju njegova voditelja prof. Andreasa Hauga (inače konzultanta projekta *CROMUSCODEX70*) u suradnji s Timom Eipertom sa Sveučilišta Julius-Maximilians u Würzburgu. *Corpus monodicum* je projekt Akademije znanosti u Mainzu, a za cilj ima stvoriti opsežnu digitalnu zbirku jednoglasne nemenzurirane glazbe srednjega vijeka, ponajprije repertoara sekvenci jer upravo ti napjevi otkrivaju lokalnu atribuciju pojedinog kodeksa i čine razlikovni element jednog rukopisa od drugog rukopisa. Software „Monodi plus“ ostvaren uz pomoć muzikologa i stručnjaka za umjetnu inteligenciju transkribira napjeve izravno iz latinskog srednjovjekovnog rukopisa, a zatim se intervencijom muzikologa taj materijal kolacionira i korigira te na taj način program unaprjeđuje, učeći računalo osobitostima pojedinog neumatskog notnog pisma. Iako će na raspolaganju biti i tiskano izdanje, izlagači su istaknuli prednosti digitalnog izdanja jer ono pruža veće mogućnosti pretraživanja, te usporedbu raznih lokalnih varijanti istog napjeva u europskom kontekstu.

*Beneventanska glazbena tradicija: Jug Italije vs. Dalmacija,
novi pogledi na izvore i interpretaciju*

Druga se sesija bavila historiografskim pitanjem beneventanske glazbene tradicije juga Italije i Dalmacije. Thomas Forrest Kelly je u nadahnutom plenarnom izlaganju „Pogled odavde“ iznio spoznaje o glazbenoj povijesti južne Italije i Dalmacije s aspekta izvora provenijencijom iz Dalmacije. Dosad su prisutnost beneventanskog pisma i notacije najčešće proučavali znanstvenici koji su dalmatinske izvore smatrali perifernim. No, Kelly je, kao i kasnije mladi Giulio Minniti (doktorand na Sveučilištu Harvard) ustanovio da je razvoj beneventane u Dalmaciji vremenski podudaran s onim na jugu Italije, te da se radi o paralelnoj povijesti glazbe ovih dvaju područja. Istaknuo je, dakle, da se notacija mijenjala kroz vrijeme, a ne regionalno. Minniti je u svojem izlaganju podržao tezu o homogenosti notacija u beneventanskoj zoni. Konačno, prof. Kelly je predstavio i neke imanentno „dalmatinske ideje“ što je izniman doprinos ovom skupu. S jedne strane se to odnosi na Exultet iz trogirskog evanđelistara koji čini jedinstvenu pojavu među europskim izvorima. S druge strane, usporedio je dalmatinske neumatske zapise s talijanskim izvorima, te zaključio da je postojao lokalni stil vokalne ornamentacije i improvizacije. Ukazao je na nužnost cjelovitog popisa beneventanskih glazbenih izvora i lokacija, a potom i njihova digitalna dostupnost.

Katarina Livljanić sa Sveučilišta Sorbonne u Parizu i profesorica Scholae cantorum Basiliensis predstavila je temu o suvremenoj izvedbi srednjovjekovnih napjeva iz Dalmacije, demonstrirajući nekoliko snimaka istog napjeva snimljenih u različitim mjestima na otoku Hvaru. Time je ukazala na iznimno velike inačice načina izvedbi glagoljaških napjeva koji su se prenosili usmenom predajom. Povezala je to s temom raznovrsnosti tradicija liturgijske glazbe prisutne u dalmatinskim rukopisima, poglavito onim beneventanskog predznaka. Problematiku izvođenja glazbe za koju postoje samo hipotetski odgovori iznijela je na primjerima iz vlastitog dugogodišnjeg iskustva rada s ansamblom Dialogos.

Treća je sjednica okruglog stola bila posvećena temi „Beneventanski i njemački utjecaji na liturgijsku tradiciju u Dalmaciji: Liturgija i povijest umjetnosti“. U tom je dijelu s pravom predstavljena interdisciplinarnost projekta *CROMUSCODEX70*. Izlaganje Rozane Vojvoda „Illuminirani beneventanski rukopisi iz Dalmacije iz 13. stoljeća: Tradicija i inovacija“ obuhvatilo je područja utjecaja, te istražilo konzervativne i inovativne osobitosti iluminacija u 13. stoljeću. Autorica je izlaganje temeljila na trima kodeksima iz Trogira i fragmentima s otoka Raba.

Pogled liturgičara

Liturgijski aspekt jednog sakramentara koji se danas čuva u Splitu predstavio je fra Domagoj Volarević s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Splitu. Naglasio je nužnost poznavanja liturgije za čitanje srednjovjekovnih rukopisa. Iako je Sakramentar iz Splita često bio predmetom istraživanja mnogih znanstvenika, njegove su osobitosti do danas poznate tek djelomično. Volarević je došao do zaključka o porijeklu ovog rukopisa i mogućem načinu kako je dospio u Split.

Rezime glazbeno-medievističkog interdisciplinarnog susreta u Zagrebu

Ovaj okrugli stol uz prisustvo najvećih svjetskih znanstvenika koji se bave glazbom i latinskim rukopisima srednjega vijeka izniman je događaj u novijoj povijesti hrvatske muzikologije. Od zadnjeg velikog skupa u Splitu 1997. promijenile su se paradigme i metodologija rada s izvorima, te je ovo bila prilika za raspravu o simultanoj beneventanskoj tradiciji u južnoj Italiji i Dalmaciji, raznim utjecajima, europskom kontekstu hrvatskih izvora te novim digitalnim mogućnostima njihove sinoptičke obrade u izravnoj komparaciji sa srodnim izvorima. Sve to nude i „novi“ hrvatski izvori koji će popuniti prazno mjesto na europskoj mapi srednjovjekovnih izvora i uklopiti hrvatske crkvene lokalitete na važno mjesto europske povijesti glazbe razdoblja od 11. do 16. stoljeća. Dugogodišnji kontinuirani rad hrvatskih muzikologa umreženih sa svjetskim znanstvenicima rezultirao je uzorno profiliranim skupom na kojem su do izražaja došli suvremeni interdisciplinarni pristupi istraživanju. Njegova je važnost dvostruka; u

nacionalnom kontekstu jer je domaćoj javnosti predstavila važne svjetske autoritete, a u međunarodnom kontekstu stoga što je prenijeta poruka o važnosti hrvatskih glazbenih izvora u europskom okruženju. Na primjeru talijanskih i dalmatinskih liturgijskih rukopisa nastojalo se ukazati na „istost“ jednog fenomena koji se događao na objema jadranskim obalama sinkrono, u isto vrijeme i sa svom raznolikošću povijesnih i glazbenih slojeva.

Hrvatska se strana Jadrana u tom smislu pokazala kao ravnopravan sudionik koji čuva i pohranjuje danas dragocjene notirane glazbene izvore koji tumače zaboravljene tradicije ne samo Dalmacije, već i susjedne Italije. Konačni će rezultati projekta *CROMUSCODEX70* biti predstavljeni u završnoj godini istraživanja, 2021. ukoliko to novonormalne okolnosti dozvole.

Sacramentarium Spalatense – kodeks kojeg istražuju suradnici projekta *CROMUSCODEX70*.

